

สิทธิมนุษยชน : มุมมองแบบพุทธศาสนาเถรวาท

พระมหานรากร วรเมธี *

บทคัดย่อ

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างการใช้อำนาจ โดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะมนุษย์มีค่ามากที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด ในความเท่าเทียมกัน ทางด้านกฎหมาย รัฐจะต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องคำนึงถึง เชื้อชาติ สัญชาติ เพศ สัตว์จะต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญอย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ : สิทธิมนุษยชน, พระพุทธศาสนา

Abstract

Unfair discrimination against persons because of differences of power by government agencies, organizations must take into account the dignity, rights and freedoms in accordance with the provisions of the Constitution. Human dignity is a very important law because people are very valuable, among other things. In Equivalence Legal The state must treat people equally without regard to race, color, nationality, gender. People must be equally protected by the Constitution.

Keywords: human rights, Buddhism

บทนำ

สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะเป็นอารยธรรมโลก นับเป็นความฉลาดของมนุษย์ที่พยายามวางระบบของความคิดเพื่อให้คนทั้งโลกเกิดความตระหนักรู้ และคิดคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน นับแต่ขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด รวมทั้งระบบสิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ความเป็นธรรม ความยุติธรรมในสังคม ซึ่งเป็น

* วัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร

ความชอบธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิโดยกำเนิด สิทธิตั้งแต่เกิด การให้ความสำคัญกับคำว่า “ชีวิต” ว่าโดยพื้นฐานแล้ว มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายล้วนต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตด้วยกันทั้งนั้น นับแต่ปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ว่าด้วยอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การดำรงเผ่าพันธุ์ การมีชีวิตรอดในโลก

ความหมายและแนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน”

สำหรับความหมายตามหลักของ “สิทธิมนุษยชน” ที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.๑๙๔๘ (Universal Declaration of Human Rights ๑๙๔๘) อันเป็นเอกสารที่รับรองเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า สิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไร แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว อาจพออนุมานได้ว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิในชีวิต การดำรงชีวิต สิทธิในร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเท่าเทียมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีสาระสำคัญเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้คำจำกัดความว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม

นายปรีดี พนมยงค์ และศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก และศาสตราจารย์ กุลพล พลวัน กล่าวว่า สิทธิมนุษยชน เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด โอนแก่กันไม่ได้มีความเป็นสากลใช้ได้เสมอยกเลิกเพิกถอนไม่ได้ และไม่อาจพรากไปจากมนุษย์ได้ นอกจากนี้แล้ว ในบางกรณียังเป็นเรื่องของความต้องการพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์

ศาสตราจารย์วิทิต มั่นตากรณ์ เสนอว่า สิทธิมนุษยชน เป็นข้ออ้างเรื่องประโยชน์ที่ต้องได้อย่างน้อย ซึ่งเป็นการอ้างต่อรัฐ

ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ เสนอว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแล้วรัฐรับรอง และถ้ารัฐจะจำกัดสิทธิประเภทนี้ต้องอธิบายให้เหตุผลได้อย่างชัดเจน หากเป็นสิทธิที่รัฐมอบให้ รัฐสามารถจำกัดได้เสมอ

อาจารย์ นพนิธิ สุริยะ เสนอว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง ประโยชน์อันชอบธรรมซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อ ใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ โดยปราศจากอันตรายซึ่งเกิดจากผู้อื่น และเพื่อเลือกแนวทางการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ ผู้อื่นหรือสังคมจะต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้ว รัฐยังมีหน้าที่คุ้มครอง ดูแล ปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวาง ตลอดจนอำนวยความสะดวกในสิ่งต่างๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเยียวยากรณีที่ใช้สิทธิถูกละเมิด

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๖๖} กล่าวว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการที่มนุษย์เรามาตกลงยอมรับกัน ให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคน ได้รับความเคารพนับถือ เอาใจใส่ดูแลคุ้มครองรักษา และได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ซึ่งอาจจะพูดว่า “อย่างดีที่สุด” มนุษย์ที่ตกลงกันในที่นี้ หมายถึง ชุมชนระดับโลกคือ องค์การสหประชาชาติ ได้แก่ชาติต่างๆ ทั้งหลายในโลกนี้ ที่ได้ตกลงกันและได้วางเป็นข้อกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้น ซึ่งยอมให้บุคคลยกขึ้นเป็นข้ออ้าง เพื่อเป็นหลักประกันหรือเป็นมาตรฐานที่เขจะมีชีวิตอยู่อย่างดี สามารถเข้าถึงความดีงาม และประโยชน์สุขที่ควรจะได้รับเมื่อมองอย่างนี้ก็จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นเรื่องที่เจริญออกมา มีอารยธรรม รู้จักคำนึงถึงชีวิต ของกันและกัน เอาใจใส่ในความทุกข์สุขของกันและกัน และแสดงถึงการรู้จักจัดวางกฎเกณฑ์กติกาเพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรม

กล่าวโดยสรุป สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เกิดมา เพื่อดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางกาย และสุขภาพ รวมทั้งความเชื่อทางสังคม สิทธิที่มีมาแต่กำเนิดนี้ ไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ เช่น สิทธิในร่างกาย สิทธิในชีวิต เป็นต้น

กรอบแนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” บนพื้นฐานของชาวพุทธ

เมื่อเรานำกรอบแนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) มาศึกษาในสังคมไทย จึงไม่อาจมองข้ามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาศึกษาวิเคราะห์ จะพบว่าคำสอนของพระองค์ที่ตรัสสอนผ่านการสนทนาธรรมในโอกาสต่างๆ นับแต่สมัยพุทธกาลนั้น มีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็น “นักสิทธิมนุษยชน” ที่สำคัญคนหนึ่งในโลก ดังในพระสูตรตันตปิฎกได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ทั้งในมุมมองที่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย

ในกฎทนต์สูตร เรื่องกฎทนต์พราหมณ์ เป็นเรื่องราวเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้า เสด็จไปจาริกพร้อมภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป ที่พราหมณคาม (หมู่บ้านพราหมณ์) ชื่อหมู่บ้านขานุมัตตะ ในแคว้นมคธ โดยประทับที่สวนอัมพลวัฏฐิกา อันเป็นช่วงที่พราหมณ์กฎทนต์กำลังจัดเตรียมพิธีบูชาญด้วยโคผู้ ลูกโคผู้ ลูกโคเมีย แพะ และแกะอย่างละ ๗๐๐ ตัว เมื่อพราหมณ์กฎทนต์ตระพบจึงเดินทางไปเฝ้าและทูลขอคำปรึกษาว่า ควรจะทำบูชามหาญอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์และสุทธตลอดกาล ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนโดย สรุปใจความว่า

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), สิทธิมนุษยชน : สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

“ดูก่อนพราหมณ์ แม้ในัญญของอนุยตกษัตริย์เป็นต้น แม้เหล่านั้นไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกร และ สัตว์นานาชนิด ไม่ต้องตัดไม้มาทำเป็นหลักัญญ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคามมาเพื่อ เบียดเบียนสัตว์อื่น คนเหล่าใดที่เป็น ทาสเป็นคนใช้ เป็นกรรมกร ของพวกอนุยตกษัตริย์เป็นต้น เหล่านั้น แม้คนเหล่านั้นก็ได้ถูกอาชญาคุกคาม มิได้ ถูกภัยคุกคาม มิได้มีหน้าองด้วยน้ำตา ร้องให้ ทำการงาน ที่จริง คนที่ปรารถนาจะกระทำการงานใด ก็กระทำ การงานนั้น ไม่ปรารถนาจะกระทำ การงานใด ก็ไม่ต้องกระทำการงานนั้น ยัญนั้นได้สำเร็จแล้ว ด้วยลำพังเนยใส น้ำมัน เนยข้น นมสัมน้ำผึ้ง น้ำอ้อย ถึงสุดติโลกสวรรค์ ดูก่อนพราหมณ์ สมัยนั้นเราได้เป็นพราหมณ์บุโรหิต ผู้อำนวยการ บุษายัญของพระเจ้ามหาวชิตราชนั้น”^{๖๗}

กฎทันตสูตร คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่พราหมณ์กฎทันตะ โดย ยกตัวอย่างพระชาติของพระองค์เมื่อครั้งเป็นพราหมณ์บุโรหิตของพระเจ้ามหาวชิตราช ที่สอดแทรก แนวคิดสิทธิมนุษยชนในการคำนึงถึง สิทธิในร่างกายและชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ด้วยหลักความเป็น เหตุเป็นผลให้กระทำในสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าการบุษายัญ เพียงเพื่อสวดอ้อนวอน หรือขอความคุ้มครอง จากเทพเจ้าตามความเชื่อพราหมณ์อันเลื่อนลอยไร้จุดหมาย สิ่งที่พระพุทธเจ้า สอนนี้กลับได้บุญ กุศลยิ่งกว่านั้น คือ สอนให้ใช้วิธีสังคมสงเคราะห์ หรือการให้ทานแก่ผู้ยากไร้ การให้ทานด้วยการ ปลดปล่อยชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องจบชีวิตลงด้วยความทุกข์ทรมานจากการบุษายัญ คำสอนต่างๆ เหล่านี้จึงมี ความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามปณิญาญาสากลฯ ด้วยการสอนให้มนุษย์ นั้นไม่พึงกระทำในสิ่งที่ป่าเถื่อนอันละเมิดมนธธรรม หรือนำมาซึ่งความหวาดกลัว และไม่ให้มีการ ถูกกระทำ ถูกทรมาน หรือถูกลงโทษ ที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้า คำสอนดังกล่าวจึงเป็น รากฐานในการ เปลี่ยนแปลงวิธีคิดและวิธีปฏิบัติที่มองการเข่นฆ่า การสังเวยด้วยชีวิตว่าเป็นเรื่อง ปกติธรรมดา ให้เป็นเรื่องที่ไม่ปกติและเป็นเรื่องที่พึงละเว้น อันจะนำมาซึ่งการเคารพสิทธิใน ร่างกายและชีวิตของสัตว์โลก

ในมหาปริณิพพานสูตร เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูประสงค์ปราบแคว้นวัชชี เมื่อครั้งที่ พระพุทธเจ้าประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏใกล้กรุงราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรูมีความประสงค์จะไปตี แคว้นวัชชี เพราะเห็นว่าแคว้นวัชชีมีอำนาจที่แข็งแกร่งมากจึงรับสั่งให้วัสสการพราหมณ์ ซึ่งเป็น มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่า แคว้นวัชชีได้ยึด หลักอภิธานิธรรมของเจ้าวัชชี ๗ ข้อ เช่นประชุมด้วยความพร้อมเพรียงกัน อย่างสม่ำเสมอ, การประชุม ดังกล่าว เป็นไปด้วยความพร้อมเพรียง, มีการยึดมั่นในวัชชีธรรมโบราณ ไม่ตั้งข้อบัญญัติใหม่ ไม่เปลี่ยนแปลง ข้อบัญญัติเดิม, ให้เกียรติเคารพนับถือเชื่อฟังเจ้าวัชชีผู้ใหญ่ผู้ เฒ่า, ไม่ฉุด ข่มเหงรังแก กักขังหน่วงเหนี่ยวสตรี และเด็กหญิงของสกุลทั้งหลาย, สักการะ เคารพ บูชาเจติย ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอกพระนคร หมั่น บวงสรวงบูชาตามธรรมเนียมเดิม, ถวายอารักขาคุ้มครองป้องกันแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย และตั้งความปรารถนาให้สมณพราหมณ์

^{๖๗} ที.สี.๑๒/๒๒๙/๔๐-๖๔.

ทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้มาซักขอให้มา ส่วนที่มาแล้วก็ให้อยู่อย่างสุขสบายในแคว้น โดยพระพุทธเจ้าได้กล่าวสรุปเป็นการชี้ทางให้แก่พระเจ้าอชาตศัตรูว่า เจ้าวัชชีทั้งหลายเมื่อได้ยึดหลักดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีทางที่จะเสื่อมได้เลย ดังนั้นแม้พระพุทธเจ้าไม่ได้ตอบคำถามโดยตรง วัสสการพราหมณ์ซึ่งเป็นคนฉลาด จึงจับประเด็นนำไปเล่าถวายพระเจ้าอชาตศัตรู เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงสดับแล้วก็ตรัสกับวัสสการพราหมณ์ว่า ยังไม่ใช่เวลาที่จะตีแคว้นวัชชีขึ้นนี้เพราะชาววัชชียังสามัคคีกันดีอยู่^{๖๘}

ครั้งนั้น วัสสการพราหมณ์จึงคิดว่าควรใช้วิธีเจรจาปรองดอง หรือไม่ก็ทำให้เจ้าวัชชีแตกแยกกันมากกว่าจะใช้กำลังในการประหัตประหารกัน จึงสอดคล้องกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะเรื่องการสงคราม หรือการเข่นฆ่ากันไม่ใช่ทางเลือกหรือทางออกในการแก้ปัญหาของสังคม

จากความหมายของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้น หากวิเคราะห์ในลักษณะของเรื่องสิทธิมนุษยชนในปณิญาสาทุกา เพียงด้านเดียวแล้วอาจไม่เพียงพอ เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเพียงด้านหนึ่ง หรือระดับหนึ่งแห่งความเจริญงอกงามของสังคมมนุษย์ แต่ยังไม่เพียงพอ หมายความว่าสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากในการที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้มีชีวิตที่ดีงาม ถูกต้องชอบธรรม มีความสุข แต่มนุษย์ก็จะต้องมีคุณค่าทางจิตใจด้วย เช่น มีความเมตตา กรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลก นั้นหมายความว่ามนุษย์ต้องมี “มนุษยธรรม” ด้วย

ดังในปรัชญาขงจื้อ ที่ปรากฏในคัมภีร์ลุนยี่ ได้อธิบายความหมาย ของคำว่า “เหริน” ตรง ๆ ว่า “เหริน” คือความรัก และความปรารถนาดีอย่างจริงใจ รวมถึงเจตนาธรรมที่ดีงามในอันที่จะกระทำการสิ่งดีที่ประกอบด้วยประโยชน์เกื้อกูล ทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับบุคคลผู้เป็นที่รัก ความถูกต้องเที่ยงธรรม ความรู้ความเข้าใจ และความเชื่อถือ หรือความไว้วางใจ ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีเหริน^{๖๙} และเมื่อถ่ายทอดเป็นภาษาไทย “เหริน” คำนี้ถูกแปลแตกต่างกันไป เช่น คุณธรรม, มนุษยธรรม, เมตตาธรรม, ความการุณย์ เป็นต้น

ในแง่ความหมาย ขงจื้อเมื่อพูดถึงเหริน ท่านได้ให้ความหมายสั้น ๆ ชัดเจนว่า “รักเพื่อนมนุษย์” ความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดการปฏิบัติต่อกันด้วยความดีงามเป็นพื้นฐาน จะกระทำการใดสิ่งหนึ่งก็จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ขงจื้อจึงสอนให้รู้จักคำนึงถึงความรู้สึกของบุคคลอื่น ท่านองว่า “เอาใจเขา ใส่ใจเรา” ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ก็มีความสอดคล้องกับคำสอนเรื่องเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สอนให้มีเมตตาต่อกัน รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น โดยการนึก

^{๖๘} ที.ม.๑๓/๖๘-๖๙/๒๓๓-๒๓๔.

^{๖๙} ศ.อาร์ซี เจ บาห์ม, **หลักคำสอนของขงจื้อ**, ครองแผน ไชยชนะสาร ผู้แปล. (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์เดลฟี, AD. MCMXC), หน้า ๓๖.

เปรียบเทียบว่า ตนเองรักสุขเกลียดทุกข์อย่างไร คนอื่นสัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉนั้น ดังนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ

ความเท่าเทียมกันระหว่าง “สิทธิทางศีลธรรม” กับ “สิทธิมนุษยชน”

ความเท่าเทียมกัน คืออะไร คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่า การเป็นมนุษย์ ทำให้ได้รับบางสิ่งซึ่งเป็นของติดตัวมาด้วย เราเรียกสิ่งนี้ที่ติดตัวมานี้ว่า “สิทธิ” และด้วยเหตุที่เป็นของที่มีอยู่กับพวกมนุษย์เท่านั้น เราจึงเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” ไม่ว่าใครที่มีอยู่ในพวกมนุษย์ก็จะมีสิทธินี้ ถ้าใครคนหนึ่งมีสิทธิได้เพียงใดคนหนึ่งๆ ก็จะต้องมีสิทธินั้นเพียงนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิที่ทุกคนในพวกมนุษย์มีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน คำว่า “เท่าเทียมกัน” หมายถึง ทุกคนในหมู่มนุษย์มีสิทธิที่เท่าเทียมกัน และทุกคนมีสิทธิเหล่านั้นเท่ากันทั้งหมด ไม่ใช่ บางคนมีสิทธิบางประเภทมากกว่าคนอื่น ดังนั้นสิทธิมนุษยชน จึงเป็นสิทธิทางศีลธรรมที่เป็นสากล^{๗๐} นอกจากนั้นบางรัฐอาจให้สิทธิเสรีภาพต่างกัน ดังคำกล่าวที่ว่า การให้การรับประกันว่าจะมีการปกป้อง และคุ้มครองสิทธิอย่างจริงจังจะขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศหรือรัฐด้วยเหตุว่าชนบางพวกที่ถือตนเองว่า ชาวอารยันเท่านั้นที่เป็นผู้มีสิทธิโดยสมบูรณ์ หมายความว่า มีความเชื่อว่า มนุษย์บางกลุ่มเท่านั้นที่มีสิทธิ ไม่ใช่ทุกคน ชาวฮิวเป็นมนุษย์แต่อยู่ในกลุ่มไม่มีสิทธิ ดังนี้ เป็นต้น^{๗๑} ดังนั้น สิทธิในความเท่าเทียมกันระดับแรกทุกคนในพวกมนุษย์มีสิทธินี้ ระดับที่สองคือ ทุกคนนี้มีสิทธิเหล่านี้เท่าๆ กันไม่ใช่บางคนมีสิทธิประเภทนี้ มากกว่าคนอื่น ๆ ถือได้ว่าเป็นสิทธิที่ทุกคนนั้นต้องมีความเสมอภาคกันหรือสิทธิในการเท่าเทียมกันในการคุ้มครองตามกฎหมายจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิทางศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนส่วนมากจะเกี่ยวกับสิทธิในการตั้งครอบครัว สิทธิทางศีลธรรมพื้นฐาน และการตัดสินใจทางจริยธรรม ดังนี้

ความเท่าเทียมกันในการตั้งครอบครัว

การคุ้มครอง และสมาชิกของครอบครัวนั้นได้รับการยอมรับทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมโดยข้อบทอื่นๆ ของกติกาปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ฉบับนี้ ดังนั้น ข้อบทที่ ๑๗ จึงได้กำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับการสอดแทรกโดยพลการหรือโดยผิดกฎหมายในเรื่องสิทธิในการตั้งครอบครัวนี้ ถือแนวคิด ๒ ประการ คือ ๑. ความมั่นใจต่อการคุ้มครองซึ่งรัฐควรกำหนดมาตรการที่เป็นกฎหมาย มาตรการทางบริหารหรือมาตรการอื่นๆ เพื่อการนี้ และรัฐควรจัดทำข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของมาตรการนั้นๆ รวมทั้งขั้นตอนปฏิบัติการ เพื่อว่ามาตรการดังกล่าวจะสามารถทำให้เป็นผลสำเร็จได้อย่างแน่นอนในทางปฏิบัติ ๒. การก่อตั้งครอบครัวมีความหมายในทางหลักการคือความสามารถในการก่อกำเนิดลูกหลานและการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เมื่อรัฐได้ยอมรับนโยบายในการวางแผนครอบครัว นโยบายดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของกติกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๗๐} ธีระพล อรุณะภักดิ์, พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

ควรไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ^{๗๒} จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่ออย่างแรงกล้าของกลุ่มที่คิดว่าการเป็นมนุษย์ หมายถึง การมีสิทธิบางประการติดตัวมาด้วย และสิทธิเหล่านี้ใครจะมาพรากจากเขาไปไม่ได้ คือ สิทธิในชีวิต อิสระภาพ และการแสวงหาความสุข สิทธิมนุษยชนนั้น เป็นสิทธิทางศีลธรรม

ความเท่าเทียมของสิทธิมนุษยชนภายใต้รัฐธรรมนูญไทย

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้บัญญัติหลักการเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาเพราะได้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง **ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์** ตามรัฐธรรมนูญไทย ที่ปรากฏอยู่มาตรา ๔, ๒๖ และมาตรา ๒๘ ดังนี้

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองสถานะของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามตรา ๔ ของรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็น “สิทธิ” ประเภทหนึ่ง หรือเป็นเพียงหลักทั่วไปหรือเป็นเพียงการประกาศนารถมณัของรฐเพียงเท่านั้น จากบัญญัติรัฐธรรมนูญในต่อๆ ไป จะต้องสอดคล้องกับหลักทั่วไปดังกล่าว ดังนั้น จากบทบัญญัติของมาตรา ๔ ที่ได้บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง จึงก่อให้เกิดผล^{๗๓}” เมื่อบัญญัติมาตรา ๔ เป็นบททั่วไปของรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของมาตรา ๔ จึงเป็นการกำหนดหลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคลว่ารัฐจะให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น การกำหนดหลักพื้นฐานความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนกับการกำหนดให้คุณค่าของศักดิ์ความเป็นมนุษย์มีสถานะในระดับของรัฐธรรมนูญซึ่งก่อให้เกิดเป็นสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้^{๗๔} ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตรา ๒๖ มีสถานะเป็นคุณค่าที่รัฐธรรมนูญมุ่งหมายเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้ว่าสถานะของ สิทธิและเสรีภาพ อันเป็นสถานะที่ผูกพันองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทุกองค์กรจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เสมอ

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองได้ที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน^{๗๕}

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๗๓} บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๘.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

^{๗๕} อ้างแล้ว.

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะมนุษย์มีค่ามากที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด ในความเท่าเทียมกัน ทางด้านกฎหมาย รัฐจะต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ต้องคำนึงถึง เชื้อชาติ สัญชาติ เพศ สืบจะต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญอย่างเท่าเทียมกัน

ความเท่าเทียมกันทางศีลธรรม

จากหลักฐานการตัดสินสิทธิมนุษยชน มีการยืนยันว่าเป็นสิทธิทางศีลธรรม ในลักษณะที่ว่าสิทธิทางศีลธรรมนี้เป็นพื้นฐาน ส่วนสิทธิทางกฎหมายนั้นจำเป็นที่จะต้องให้การรับรองหรือบัญญัติเป็นสิทธิที่สามารถบังคับใช้ได้โดยทั่วไป หรือเป็นสิทธิที่สามารถใช้ตรวจสอบถึงความสมเหตุสมผล หรือความถูกต้องของสิทธิทางกฎหมายที่มีการบัญญัติแล้ว มนุษย์มีสิทธิทางศีลธรรมดังต่อไปนี้

๑. สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ คือ ความมีศักดิ์และสิทธิที่จะมีชีวิต
๒. สิทธิที่จะมีเสรีภาพ คือ สิทธิในขอบเขตของกฎหมายทางศีลธรรมอันดีงาม
๓. สิทธิในการศึกษา คือ สิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างสูงสุดของสังคม
๔. สิทธิที่จะทำงาน คือ สิทธิที่จะได้รับการทำงานหาทรัพย์สินมาเลี้ยงตนเองและผู้อื่น
๕. สิทธิในทรัพย์สิน คือ สิทธิในการแสวงหาทรัพย์สินและการใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างมีอิสระ
๖. สิทธิในสัญญาประชาคม คือ สิทธิในสังคมและสิทธิตามกฎหมายเดียวกัน^{๗๖}

เป็นความจริงที่ว่าหลักจริยธรรม หรือกฎศีลธรรมโดยทั่วไปย่อมกำหนดว่า บุคคลควรปฏิบัติ หรือกระทำต่อผู้อื่นอย่างไร แม้ว่าเนื้อหาของหลักศีลธรรมโดยทั่วไปจะแตกต่างกันออกไป แต่หลักการร่วมกันทุกๆ หลักจริยธรรมย่อมเห็นพ้องต้องกันว่า บุคคลควรที่จะกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายหมายอันกฎจริยธรรมสูงสุดของแต่ละหลักจริยธรรมได้กำหนดไว้ การกระทำ จึงเป็นมโนทัศน์ร่วมที่ทุกจริยธรรมต้องการให้บุคคลยึดถือ ย่อมที่จะต้องมิผู้กระทำที่มีจุดหมายหมายเป็นผู้กระทำเพื่อให้บรรลุจุดหมายตามที่แต่ละหลักจริยธรรมทั้งหลายกำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ผู้กระทำที่มีจุดหมายจึงจำเป็นที่จะต้องมีเงื่อนไขที่สามารถที่จะทำให้ตนเองกระทำเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่ต้องการให้ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อมโนทัศน์เรื่อง การกระทำเป็นมโนทัศน์ร่วมของทุกหลักจริยธรรม จึงแสดงให้เห็นว่า เราสามารถอ้างการมีสิทธิมนุษยชนได้จากมโนทัศน์เรื่องการกระทำและกระทำนั้นต้องการอิสระ^{๗๗}

^{๗๖} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **จริยศาสตร์**, อ่างแล้ว, หน้า ๒๑๖.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

ความเท่าเทียมกันด้านจริยธรรม

๑. การนิยามสิทธิมนุษยชนก็เป็นสิทธิทางศีลธรรมอยู่แล้ว หรืออาจพิจารณาดูในกฎหมายแต่ละประเทศก็จะพบว่า ไม่ใช่ทุกประเทศที่รับรองสิทธินี้ มีบางประเทศเท่านั้นที่รับรองแต่คนก็อ้างสิทธินี้ เพื่อเรียกร้องให้ทุกประเทศรับรอง สังคมโลกจะได้อยู่กันอย่างสันติสุข โดยอาศัยหลักการประนีประนอมนี้เป็นเครื่องช่วย

๒. สิทธิมนุษยชนนี้อ้างความชอบธรรมหรือการใช้การตัดสิน ของสิทธิมนุษยชน โดยอ้างอิงจากหลักศีลธรรม

๓. หลักการทางศีลธรรม พูดถึงว่าเราควรพูดและควรทำอะไรเช่นกัน เพราะเป็นสิทธิทางศีลธรรมเป็นการตัดสิน

สิทธิมนุษยชนคือการเรียกร้องให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกัน ตามหลักการที่ตกลงกันในสังคม ถ้ารัฐให้ประกันก็จะกลายเป็นสิทธิทางกฎหมายไปด้วย ซึ่งที่จริงก็สนับสนุนให้รัฐประกัน กล่าวคือ “ทำให้สิทธิทางศีลธรรมนั้นเป็นสิทธิทางกฎหมายเสียด้วย จะได้มีหลักประกันและผู้ดูแลให้มีการปฏิบัติตามโดยแท้จริง รวมทั้งลงโทษต่อผู้ไม่ปฏิบัติตามเพื่อให้กลับตัว และถ้าหากเรายึดถือตามหลักสิทธิมนุษยชนของรัฐว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องแล้ว เราก็จะไม่ต้องพบข้อบกพร่องอันใด”^{๗๘}

สรุปว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิในด้านความเสมอภาคกันความเท่าเทียมกัน สิทธิในชีวิตร่างกายทรัพย์สิน สิทธิในความคิด อย่างมีอิสระเสรีภาพ มาเป็นพื้นฐานของกฎหมายและโดยได้รับความยุติธรรม เสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สีผิว ภาษา

ความหมายและความสำคัญของสิทธิมนุษยธรรม

ความหมายโดยทั่วไป

คำว่ามนุษยธรรม จริยธรรม และคุณธรรมมีความหมายต่างกันดังนี้

“มนุษยธรรม”^{๗๙} หมายความว่า ธรรมของคน ธรรมที่มนุษย์พึงมีต่อกัน มีเมตตากรุณา เป็นต้น

คำว่า “จริยธรรม” ประกอบด้วยคำว่า “จริย” ซึ่งแปลว่า พึงประพฤติ พึงปฏิบัติ พึงดำเนิน กับคำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง ความหมายอย่างหนึ่ง ก็คือ “หลักการ” ดังนั้นคำว่า “จริยธรรม” จึงอาจหมายถึง “หลักที่พึงประพฤติปฏิบัติ” หรือ “หลักดำเนินชีวิตของมนุษย์” ได้ ดังนั้นในความหมายเบื้องต้น “จริยธรรม” หมายถึง “ศีลธรรม” หรือ “กฎศีลธรรม” ซึ่ง

^{๗๘} บุญธรรม พูนทรัพย์, “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๓, หน้า ๒๙.

^{๗๙} ธรรมบัญญัติด้วยระบบสุขภาพตำบลดงน้อย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๔.

เป็นธรรมะขั้นต้นของการดำเนินชีวิต แต่ความหมายของ “จริยธรรม” มีความหมายยิ่งกว่าศีลธรรม หากยังหมายถึงหลักการดำเนินชีวิตที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์ หมดกิลเลสทั้งปวง

“คุณธรรม” หมายความว่า คุณงามความดี ที่วิญญูชนพึงสำนึกในจิตใจของตน ในเรื่องความจริง ความดี ความงาม และใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า

... คุณธรรมและค่านิยมของบุคคลนั้น คือการยอมรับว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใด ไม่สำคัญนั่นเอง ซึ่งจะต้องมีการปลูกฝังกันตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ บุคคลอาจ เห็นผิดเป็นชอบ หรือที่เรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว หรือตรงข้ามก็ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ในอดีต และปัจจุบันของเขา นอกจากนั้น การที่บุคคล จะมองเห็นว่าสิ่งใดสำคัญมากหรือน้อย ก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ และยุคสมัยด้วย เช่นการอนุรักษ์ธรรมชาติ นั้น เป็นคุณธรรมและ ค่านิยมของคนในยุคปัจจุบัน และอนาคต แต่ไม่ชัดเจนในอดีต แต่เดิมนั้นไม่มี

ผู้เข้าใจว่า ถ้าบุคคลมีคุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมแล้วจะเป็นผู้มีพฤติกรรม ทางจริยธรรมอย่างเหมาะสมด้วย แต่จากการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยา พบว่า การที่บุคคลรู้ว่าอะไรดี อะไรเหมาะสม และสำคัญนั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้เขามี พฤติกรรมตามนั้นได้ คนที่ทำผิดกฎหมาย เช่นการที่คนไปลักขโมย หรือทำร้าย ผู้อื่นนั้น เขามีได้ทำไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เขาทำผิดทั้ง ๆ ที่รู้ว่า เป็นความผิด จะเห็นได้จากการที่เขาต้องปกปิด และหลบซ่อน เพราะกลัวจะถูก จับ ไปลงโทษ ฉะนั้น การปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมให้แก่เยาวชน จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการทำความดี ละเว้นชั่วได้อย่างจริงจัง ...

จะเห็นว่า จริยธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดี ถูกต้อง โดยมีคุณธรรมที่ได้สะสม อยู่ในใจเป็นรากฐาน แต่การที่มีคุณธรรมในใจ มีค่านิยมดี ๆ ไม่เพียงพอที่จะทำให้บุคคลเกิด การทำความดี ละเว้นความชั่วได้อย่างจริงจัง

มนุษย์ ในความหมายว่า ผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ และอีกนิยามหนึ่ง คือ เป็นผู้มีใจสูงส่ง^{๘๐} ตามความหมายเหล่านี้ มีนัยแสดงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตามลำดับ และมีความเกี่ยวข้องกับ คำว่า “ธรรม”

ธรรม หมายถึง สภาพที่ทรงไว้ คุณธรรม ความดี ความถูกต้อง ความประพฤติดชอบ และความยุติธรรม

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า มนุษยธรรม หมายถึง ความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง และกล่าวว่า การศึกษาที่สมบูรณ์ต้องทำให้ความเป็นมนุษย์ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ อันประกอบด้วย

๑. ความฉลาด หรือสติปัญญาในขั้นพื้นฐานพอตัว คือพอแก่ความต้องการ คือ การเรียนหนังสือ

^{๘๐} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๑๙.

๒. มีความรู้เรื่องวิชาชีพและอาชีพพอตัว คือการเรียนอาชีพ

๓. มีมนุษยธรรม คือ ความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง คือการเรียนความเป็นมนุษย์ ซึ่งกระทำได้ด้วยการสอนการอบรมจริยธรรม

โดยเหตุที่เมตตาธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับค้ำจุนโลก จึงได้รับสมญาต่าง ๆ อาทิ สมญาว่า "มนุษยธรรม" คือ ธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีเมตตาธรรมแล้วโลกหรือสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น

มนุษยธรรม คือ คุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งมีมากที่เป็นเบื้องต้น ได้แก่ การเอ็นดู ความเมตตา ความปรารถนาหวังดีต่อกันและกัน แล้วก็มักตั้งอุกตเวที อันเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น คนเราถ้าหากไม่มีเมตตาหวังดีต่อกันแล้ว มันก็ไม่ผิดแผกจากสัตว์เดรัจฉานเลย เอาแต่ได้เอาแต่ดี เอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่คิดถึงความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนอื่น ก็เหมือนสัตว์ทั่ว ๆ ไป สัตว์มันไม่มีเมตตาปราณีแก่กัน เช่นอย่างวัวควาย เมื่อเกิดมาก็มีแม่ของมันเลี้ยง พ่อของมันไม่ทราบไปไหนต่อไหนแล้ว แม่เลี้ยงลูกโดยสัญชาตญาณของมัน รักและเอ็นดูซึ่งกันและกัน แต่เวลาเติบโตแล้วก็ลืมหมด ไม่ทราบว่าใครเป็นพ่อเป็นแม่ ใครเป็นลูกเป็นเต้า ไม่มีการสงเคราะห์กันและกัน ไม่มีความเมตตากรุณาต่อกัน นี่แหละที่เรียกว่ามันไม่มี “มนุษยธรรม”

ส่วนคนเราไม่เป็นอย่างนั้น เรายังมีเมตตาปราณีโอบอ้อมอารีซึ่งกันและกัน หวังหาความสุข ความเจริญต่อกันรู้จักบุญคุณของกัน เหตุนี้มนุษย์จึงมีพื้นฐานของความเป็นมนุษยธรรม หลักการสำคัญของการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม คือ การบรรลุถึงสิ่งที่เป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี การมีชีวิตที่มีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี มีอิสระรอดพ้นจากการถูกทารุณ และการถูกล่วงละเมิดที่ผิดวิสัยมนุษย์

ความหมายของ “สิทธิมนุษยธรรม” เชิงพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมที่มีลักษณะเดียวกับหลักมนุษยธรรมข้างต้น เราก็นึกถึงคำว่า “เมตตา” ซึ่งแปลกันโดยทั่วไปว่า ความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน เมตตาเป็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิต ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ พฤติกรรมที่แสดงออกอันได้ชื่อว่า “ผู้มีเมตตา” อาจกล่าวได้ว่า “เป็นผู้มีมนุษยธรรม”

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ได้ให้ความหมายของคำว่าเมตตาว่า ความรัก, ความปรารถนาให้เขามีความสุข, แผ่เมตตริจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขถ้วนหน้า (เป็นข้อ ๑ ในพรหมวิหาร ๔, ข้อ ๒ ในอารักขกัมมัฏฐาน ๔) บางแห่งท่านก็ใช้คู่กับกรุณา เขียนติดกันว่า เมตตา กรุณา หมายถึง ความรักความปรารถนาดี และความสงสาร ความอยากช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ (เป็นข้อแรกในเบญจธรรม)^{๔๑} สอดคล้องกับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานที่นิยามไว้ว่า

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๗.

รักและเอ็นดู, ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข, เป็นข้อ ๑ ในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา”^{๘๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงที่เป็นไวยากรณ์ระหว่างคำสองว่า “เมตตา แปลว่า น้ำใจเป็นมิตร เป็นคำเดียวกับคำว่า มิตร มาจากรากศัพท์เดียวกัน มิตระ แผลง อี เป็น เอ ก็เป็น เมตตะ แล้วก็ทำตามไวยากรณ์ กลายเป็นเมตตา แปลว่า น้ำใจของมิตร คือ คุณสมบัติของมิตรได้แก่ความปรารถนาดี มีความรัก”^{๘๓}

คำอธิบายดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า “เมตตา” เป็นความรักที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเป็นที่ตั้ง เป็นความรักที่มุ่งความสุขแก่ผู้อื่นเป็นสำคัญ เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า “บรรดาภักษัตริย์เป็นต้น หรือสมณพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่ง มีจิตเมตตาอย่างแนบแน่น ย่อมอนุเคราะห์สัตว์โลกทั่วไป”^{๘๔} และพร้อมกับการมุ่งให้เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน ไม่มีความเคียดแค้น พยาบาทต่อกัน นำมาซึ่งความพอใจทั้งสองฝ่าย อรรถกถาบางแห่งท่านจึงใช้คำ ๓ คำ เพื่อบ่งบอกถึงผลของการมีเมตตา ได้แก่ ความไม่มีเวร ความปลอดภัย และความสุข^{๘๕}

กล่าวโดยสรุป ความรักแบบเมตตามีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นความรักที่บริสุทธิ์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในฐานะเป็นเพื่อนร่วมโลก หรือเพื่อนร่วมทุกข์ ร่วมสังสารวัฏ เป็นความรักอย่างเป็นกลาง ๆ อย่างเผื่อแผ่ ทำให้ใจเปิดกว้างออกไป และผ่องใสเบิกบาน^{๘๖}

๒. เป็นความรักที่มุ่งสร้างประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่มุ่งเพื่อให้บุคคลอื่นมาสนองความต้องการของตน เป็นภาวะที่จิตยินดีในการดำรงอยู่ดีของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายตามสภาพของมัน เป็นสภาวะจิตที่เป็นกุศล ดิغام โปร่งสบาย ซึ่งภาวะจิตแบบนี้จะเกื้อกูลความสุขทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

อย่างไรก็ตามเราสามารถสรุปอานิสงส์ หรือผลจากการปฏิบัติตามหลักเมตตาได้ ๑๑ ประการดังต่อไปนี้^{๘๗}

^{๘๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕๕.

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), “เวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์” ใน พุทธสถานอินเดีย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ชนอายุ ๘๐ ปี พระสุเมธาธิบดี (ทตตสุทธิเถระ) ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๑, หน้า ๑๐๒.

^{๘๔} พุ. พุท.อ. ๓ / ๓ / ๑๑๙.

^{๘๕} บาลีว่า อเวรีโน เขมิโน สุขิโน ดุมหามกุฏราชวิทยาลัย, สหุมนมปากาสินี ทุติโย ภาโค, (กรุงเทพฯ ฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๓๒๕.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐๗.

^{๘๗} พุ. ป. อ. ๗ / ๒ / ๕๓๑.

๑. กลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดาทั้งหลายย่อมรักษา
๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราภูล้ำกรายบุคคลนั้นไม่ได้
๘. จิตตั้งมั่นได้เร็ว
๙. สิ้นน้ำสลดใส
๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย
๑๑. เมื่อยังไม่บรรลุคุณวิเศษอันยิ่งขึ้นไป ย่อมเข้าถึงพรหมโลก

กล่าวโดยสรุป กฎเกณฑ์กติกาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ที่เรียกว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ของสหประชาชาตินั้น เกิดมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไม่นาน คือเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ หลังจากเกิดมีปฏิญญาสากลฯ นี้แล้ว โลกก็เจริญต่อมา แล้วปรากฏว่าได้เกิดปัญหาใหม่ ๆ เช่น ปัญหาธรรมชาติแวดล้อมที่เสื่อมโทรม มีมลภาวะ และเป็นภัยอันตรายที่ย้อนกลับมาสู่มนุษย์

การมีสิทธิมนุษยชนก็เพื่อการมีชีวิตที่ดีงาม และความอยู่กันอย่างมีสันติสุขในโลกหรือของมนุษย์ แต่ทว่าในการที่จะเป็นหลักประกันให้มนุษย์ที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นมีสันติสุขนั้น แม้จะยอมรับว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่ดี เป็นหลักประกันพื้นฐานที่จะช่วยให้สังคมและชีวิตมนุษย์ ก้าวสู่ความดีงามสันติสุขอย่างแท้จริงนั้น เราต้องนำหลักเมตตาธรรมในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญ หรือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการช่วยทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างประสานกลมกลืน

อนึ่ง เมตตาในบางครั้งท่านก็เรียกว่า มนุษยธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตด้านคุณค่าทางจิตใจ มีเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เราต้องอาศัยการประสานหลักสิทธิมนุษยชนสู่จริยธรรมเชิงสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า สิทธิมนุษยธรรม เพราะนอกจากการฝึกฝนทางพฤติกรรมทั้งทางกาย และวาจาแล้ว มนุษย์ยังต้องฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมทางจิตใจไปพร้อมกันด้วย หมายความว่า กฎเกณฑ์กติกาเพียงอย่างเดียวมันไม่เพียงพอที่จะสมาน หรือประสานให้มนุษย์อยู่ในสังคมด้วยดีมีสันติสุขได้

ข้อเปรียบเทียบระหว่างสิทธิมนุษยธรรมกับหลักสิทธิมนุษยชน

ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา มนุษยธรรมทางด้านความเชื่อและความคิดสัมพันธ์กับหลักสิทธิมนุษยชน คือ ด้านความเชื่อ หมายถึง หลักคำสอนที่มุ่งเปิดเผยให้ปัจเจกชนได้เห็น “สิทธิทางความคิด ความเชื่อ เป็นเจตจำนงของมนุษย์ที่แท้มีอยู่ในตัว และเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่

มนุษย์สามารถกระทำได้ตามภาวะของบุคคลเพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องคิดและเชื่อก่อนที่จะมีการกระทำการออกไป กล่าวคือ บุคคลมีความคิดแล้วจึงมีความเชื่อ หรือคิดแล้วจึงมีการกระทำออกไปทั้งทางกาย วาจา และใจด้วยความเชื่อ” ด้านความคิด คือ หลักคำสอนที่มุ่งเปิดเผยให้ปัจเจกชนได้เห็นว่า “สิทธิเสรีภาพทางความคิด ความเชื่อ เป็นเจตจำนงสิทธิของมนุษย์ที่แท้มีอยู่และเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่มนุษย์สามารถกระทำได้ตามสภาวะของบุคคลเพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องคิดและเชื่อก่อนที่จะมีการกระทำออกไปทุกครั้ง กล่าวคือ บุคคลมีความคิดแล้วจึงมีความเชื่อหรือคิดแล้วมีการกระทำออกไปทั้งทางวาจาและจิตใจ” ความคิดความเชื่อ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเป็นที่ยึดกันดี เพราะเมื่อกล่าวถึงความเชื่อมักจะนึกถึงทัศนะทางปรัชญา มนุษยธรรมทางด้านความเชื่อและความคิดกับหลักสิทธิมนุษยชนเปรียบเทียบกับกันแล้วมีลักษณะ ดังนี้

เปรียบเทียบสิทธิมนุษยธรรมกับหลักสิทธิมนุษยชน ทางด้านความเชื่อและความคิด

หลักสิทธิมนุษยชน	หลักมนุษยธรรม	หมายเหตุ
๑. หลักสิทธิมนุษยชนมีความเชื่ออย่างไรขอบเขตและมีอิสระเสรีภาพทางความเชื่อของบุคคล	๑.หลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นความเชื่ออย่างมีเหตุมีผล เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมนั้นๆ	๑. ต่างกัน
๒. หลักสิทธิมนุษยชน มีความคิดอิสระเสรีภาพทางความคิดไร้ขอบเขต	๒. หลักมนุษยธรรมส่งเสริมสิทธิทางความคิดที่สูงกว่าสิทธิมนุษยชน คือ คัดละกิลเลสคามคุณทั้งหลาย	๒. ต่างกัน

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทเมื่อมีการส่งเสริมสิทธิของบุคคลแล้ว ย้ำให้บุคคลมีการใช้สิทธิมากขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งหลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นมุ่งส่งเสริมการสนับสนุนการกระทำดังกล่าว และได้สะท้อนผลในเชิงประจักษ์ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทรับรองถึงความสัมฤทธิ์ผลที่จะพึงมีพึงเกิด ซึ่งในประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายในชั้นต่างๆ ตามอำนาจแห่งการกระทำของตน เพราะอย่างน้อยมนุษย์ต้องยอมรับว่า ทุกๆ ชีวิตมีหลักแห่งความเป็นไปได้ คือความเพียร และความเพียรเป็นการส่งผลที่ผลักดันให้มนุษย์ประสบความสำเร็จได้ในทุกระดับ เมื่อเป็นเช่นนี้ และได้วางหลักฐานแห่งการพัฒนาเอาไว้เรียกว่า ภาวนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนากาย(กายภาวนา) การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) และพัฒนาปัญญา(ปัญญาภาวนา) เสมอเหมือนแผนที่อันพอเหมาะที่สามารถนำไปให้บุคคลให้มีการพัฒนาตนเองไปได้ อย่างสมดุลกันทั้งหมด นั่นก็หมายความว่า บุคคลเมื่อเลือกกระทำแล้วและทำตามทางเลือกของตัวเองดังกล่าว ความมีสิทธิ

ของบุคคลตามอุดมคติ จะบังเกิดแก่บุคคลและนำไปสู่บุคคลมีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์แบบได้
ตามลำดับความเหมาะสมของสังคมนั้นๆ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ธีระพล อรุณะกสิกร, พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒,

กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๓.

ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพตำบลน้อย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๔.

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ,

พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์, กรุงเทพฯ : บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), สิทธิมนุษยชน : สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๗,

กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

_____ "พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑, หน้า ๕๐๗.

พุทธทาส ภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิพนพาน, ๒๕๓๗.

เมธี ดุลยจินดา, สิทธิเสรีในเรืองสภาพแรงงาน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๒๒.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

ศาสตราจารย์ อาร์ซี เจ บาห์ม, **หลักคำสอนของขงจื้อ**, ครองแผน ไชยชนะสาร ผู้แปล. (กรุงเทพฯ ฯ
: สำนักพิมพ์เดลฟี, AD. MCMXC), ๒๕๔๕.

บุญธรรม พูนทรัพย์, “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),
๒๕๓๓.